

UNA HISTORIA D'ABANS

En el transcurs de la passada centúria, anà prenent vol a Catalunya la pràctica d'una agricultura de mercat: alguns productes deixaven d'ésser consumits o utilitzats només per les cases de pagès i eren enviats a Barcelona —ciutat en constant creixement— o a països estrangers. El producte que féu més fortuna en aquest sentit fou el fruit de la vinya: vins i aiguardents eren exportats pels ports de la costa de Llevant i de la costa de Ponent cap Europa i Amèrica.

Vers 1860, a França, que era el competidor més directe de Catalunya en qüestió de vins, una terrible epidèmia —la filloxera o mildiu— va destruir els ceps de les vinyes de les millors regions productores. Aquesta circumstància afavoria als viticultors catalans que varen rebre peticions de tots els antics clients de França, i l'aprofitaren. Amb entusiasme, hom es disposà a plantar ceps arreu. Com que les planes ja eren ben conreuades, als turons i, després, a les vessants de les muntanyes de forta pendent, destruint, en aquells indrets, la riquesa forestal. El guany era considerable i molts convertiren la vinya en objectiu únic de llur treball i de llurs preocupacions, quedant arraconades altres fonts de riquesa del país.

Vint anys més tard, però, —entre 1880 i 1890— l'epidèmia que havia estat la ruïna dels viticultors a França, penetrà per l'Empordà a les comarques litorals i prelitorals i d'aquestes al Pla de Bages, i destruí tots els ceps, deixant en llastimos estat totes les vinyes. Els pagesos van haver d'inventar noves formes d'aprofitar llurs terres: els boscos tornaren a créixer en alguns trossos i d'altres, abandonats, quedaren erms.

Hi hagueren problemes socials entre els propietaris i els rabassaires —els seus arrendataris temporers—. Si les relacions entre ells eren correctes en els bons temps d'exportació, en els anys de crisi es convertiren en tibants: els propietaris es volgueren desprendre dels rabassaires i aquests reclamaven un contracte més durador.

Jornalers que havien trobat feina a les vinyes, pagesos i actius d'altres treballs —boters, paletes, i també botiguers, rajolers— hagueren de sumar-se als emigrants que —també des de feia anys— deixaven els pobles i, atrets pel treball industrial i la vida de ciutat, anaven a Barcelona, Sabadell, Terrassa, Manresa, o altres nuclis, bàsicament costaners, on neixien les primeres fàbriques.

Per tots aquests motius, els últims anys del segle passat foren pels nostres avis, als pobles rurals de Catalunya, ben diferents dels anteriors: difícils, magres, violents a voltes i els municipis van perdre població.

UN TESTIMONI VIU

Aquests trets són els que ressalten tots els treballs que es refereixen a l'evolució agrícola del camp català en el segle passat. El nostre objectiu és ara preguntar-nos si aquests fets foren també propis de les nostres contrades —Sta. Eulàlia, la vall del Tenes— i quina importància varen tenir en llur evolució històrica. Si bé no hi ha encara cap estudi detallat del tema, alguns documents d'aquella època permeten dir-ne quelcom.

El primer és un conte escrit en català per Francesc Maspons i Labrós —oncle del que fou anys més tard peoner de l'excursionisme i gran jurista català Francesc Maspons i Anglèsell (tots dos de Can Maspons de Bigues)— que es titula «La brema» (La verema). És datat a l'any 1863 i l'autor indica que és original seu. Reflexa escenes de la recollida de raïms que bé pogueren ésser inspirades en els camps de Bigues d'aquells temps. Pensant-ho així, queda clar que l'eufòria per les vinyes, arribà a aquests pobles:

«Set homes hi ha a la vinya. La feina és cansada més

els jornalers ben pagats, i com que de raïms ens fem la vida, ja ens compensa».

«Cantem i alegrem-nos que d'anys com aquest pocs en passen».

«Cantem i alegrem-nos que això és la vida».

Els components de la feina: útils (portadores, cups, bótes), els animals (matxos), els homes (els mossos) basteixen estampes d'una societat ja desapareguda (fins i tot ens sorprèn que sigui del segle passat):

«Les portes del celler són obertes; fa dies que hi trastegen per dins. Eh, tu! aquesta bóta és plena. I les rengleres de bótes, una després de l'altra, s'anaven omplint, perdent-ne el ressò».

«De la vinya a casa no hi ha pas gaire tros. Els matxos, amb les altes portadores hi saben prou el camí. Els mossos que els menen, comencen d'estar cansats de lligar i deslligar».

La referència que segueix, ens permet d'entendre que la vinya era a les vessants muntanyoses:

«I les dues portadores, fins al cim curulles, com a dos penjois d'arrecades per cada costat del matxo, van cap a baix».

Dos altres fruits de la terra —que bé podien ésser els que seguien en importància al raïm—, són considerats en bella al·lusió poètica:

«Els penjois d'or i els sucosos negres: ni els de la verdosa oliva ni la pila del groc blat en fan més goig».

Després de la introducció, l'argument del conte: els mossos després del treball s'alegren amb el vi fins que **«la sang agitada bull dins les seves venes»**. Amb la xirinola un d'ells cau al fons de la tina i mor. I la «llicó» final: després de la desgràcia uns altres continuen la feina, oblidant el passat: «Què hi fa que ahir morís aquell boig? Déu el tingui en la glòria!, avui la feina és nostra. En aquest món ja se sap».

Francesc Maspons, per tant, sap reflectir aquella eufòria i, personalment, no se'n fia. Posa en relleu com els homes, enlluernats per una situació favorable, vinguda sortosament, no valoren els problemes pregons (en aquest cas la mort). Sembla intuir la fragilitat d'aquella empresa que —quan escrivia— encara havia de durar uns quants anys més.

ALGUNS SENYALS DE LA CRISI

Com en molts altres llocs de Catalunya, les extensions més grans de vinya devien ésser a les zones muntanyoses, de sauló. Allí, el paisatge actual sembla que vulgui explicar-nos la duresa de la crisi: en les vessants del Turó de Montbui (tant de Santa Eulàlia com de Bigues i de Caldes) s'hi veuen molts trossos pelats i d'altres, on l'herbei i la brolla creixen desordenadament, sense arbres, fan pensar en un ràpid abandonament passat. Als boscos, per últim, de les vessants (de la costa de Can Noguera de Bigues, per exemple) hom hi pot trobar les restes d'antigues feixes. A la plana que voreja el Tenes, en canvi, —on la vinya devia ésser poc important i altres recursos eren suficients per fer oblidar la crisi—, no hi ha cap d'aquelles senyals.

Els censos de població d'aquells temps, semblen confirmar el que acabem de dir: en una època en que la gent marxava, a Santa Eulàlia la gran majoria de les cases deshabitades era al barri de la Sagrera.

Així, doncs, quan l'home rural depenia encara molt de les condicions naturals, els nostres besavis de la Sagrera varen haver de sofrir la crisi del vi molt més intensament que els del Rieral.

LLUÍS GALOBART